

Vergaderjaar 2024–2025

19 637

Vreemdelingenbeleid

Nr. 3398

BRIEF VAN DE MINISTER VAN ASIEL EN MIGRATIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 23 april 2025

Inleiding

Overlastgevend gedrag van asielzoekers moet hard worden aangepakt. Incidenten in het openbaar vervoer, in een asielzoekerscentrum of in winkels mogen niet ongestraft blijven. In het bijzonder in Ter Apel en omliggende dorpen als Nieuw Weerdinge, wordt veel overlast ervaren. Ik werk op verschillende manieren aan de aanpak hiervan, bijvoorbeeld door asielzoekers die overlast geven waar mogelijk in vrijheidsbeperking te plaatsen. Maar ook door preventieve maatregelen te faciliteren en door samen met de gemeente gedupeerde ondernemers en burgers waar mogelijk te ondersteunen.

Met deze brief informeer ik u over een aantal moties en toezeggingen met betrekking tot de procesbeschikbaarheidsaanpak (pba) en de pilot schaderegeling.

Procesbeschikbaarheidsaanpak

In 2023 is in Ter Apel gestart met de procesbeschikbaarheidslocatie (pbl) in pilotvorm om asielzoekers met overlastgevend gedrag en een kansarme asielaanvraag versneld door de procedure te laten gaan. In maart 2024 heeft de rechtbank bij een individuele uitspraak aangegeven dat vrijheidsbeperking bij opvang van asielzoekers niet uitgesloten is, maar dat de juridische onderbouwing onvoldoende was om deze mate van vrijheidsbeperking te rechtvaardigen. Naar aanleiding van deze uitspraak van de rechtbank in maart 2024 is de pilot in die vorm stopgezet. Juridisch is bezien welke aandachtspunten moeten leiden tot de doorontwikkeling naar de ketenbrede procesbeschikbaarheidsaanpak (pba) en de heropening van de pbl.

Bij brief van 17 mei 2024¹, 6 februari 2025² en 11 maart 2025³ is uw kamer geïnformeerd over de doorstart met de pba. Het uitgangspunt van de procesbeschikbaarheidsaanpak is momenteel dat een deel van de asielzoekers met een kansarme asielaanvraag steeds beschikbaar is met het oog op versnelde behandeling van de procedures. Hiertoe vindt een verplichte tweemaal daagse inhuysregistratie plaats. Als de vreemdeling dit nalaat of overlast veroorzaakt treedt een escalatiemodel in werking treden die uiteindelijk kan leiden tot het opleggen van vrijheidsbeperkende maatregelen. Beschikbaarheid voor de procedure moet uiteindelijk gelden voor alle asielzoekers met een kansarme asielaanvraag. Eén van de escalatietreden binnen de pba is plaatsing in de pilot verscherpte toezichtlocatie (vtl). Op de vtl is sprake van een intensief programma in een afgeschermd, prikkelarme omgeving gericht op gedragsverandering. Op 7 februari jl. is de vtl geopend in Ter Apel. In Budel is reeds enige tijd ervaring opgedaan met de vtl. Deze werd per 7 februari in doorontwikkelde vorm voortgezet.

Commissiedebat

Tijdens het commissiedebat van 12 maart jl. is een tweetal moties aangenomen ten aanzien van de procesbeschikbaarheidslocatie (pbl)⁴. Hierin roept uw Kamer mij op zo snel mogelijk over te gaan tot het opleggen van een vrijheidsbeperkende maatregel aan asielzoekers die overlast veroorzaken door middel van het openen van een pbl in Ter Apel. In datzelfde debat heb ik toegezegd dat ik meer uiteen zal zetten hoe de procesbeschikbaarheidsaanpak werkt. Daarnaast heb ik toegezegd⁵ te onderzoeken op welke manier de rust in Ter Apel gedurende de nacht beter kan worden gewaarborgd. Tot slot is een motie aangenomen waarin wordt opgeroepen de asielprocedure voor asielzoekers uit veilige landen binnen twee weken te doorlopen. Hieronder ga ik op deze moties en toezeggingen in.

Opening pbl Ter Apel

In lijn met de toezegging⁶ aan uw Kamer heb ik het COA, de IND en DT&V opdracht gegeven op de kortst mogelijke termijn een pbl toe te voegen aan de pilot pba die op 7 februari van start is gegaan. In de pbl kunnen mensen uit de pilotgroep in vrijheidsbeperking worden geplaatst die overlast plegen in en rond azc Ter Apel en dorpscentra rondom het azc om versneld hun procedure te doorlopen. De pbl wordt in de lopende pilot procesbeschikbaarheidsaanpak ondergebracht om op deze wijze ervaring op te doen met de aanpak, waarna deze zal worden geëvalueerd, waar mogelijk uitgebreid en aangescherpt.

Het uitvoeringskader is nagenoeg gereed. Voor de start en het slagen van de pilot is randvoorwaardelijk dat de gehele asielketen van IND, COA en DT&V in nauwe samenwerking zorgt dat de asielaanvraag met prioriteit wordt doorlopen, dat er afspraken zijn gemaakt met de gemeente en politie over de handhaving op de maatregel en dat de gegevensoverdracht op de juiste wijze plaatsvinden. Het is belangrijk dat dit goed wordt ingericht, ook voor de juridische houdbaarheid. Zoals vermeld is op 7 februari jl. een verscherpt toezicht locatie (vtl) geopend in Ter Apel, dit betreft een strikter opvangregime met meer intensieve begeleiding en

¹ Kamerstuk 19 637, nr. 3250

² Kamerstuk 19 637, nr. 3221

³ Kamerstuk 19 637, nr. 3388

⁴ Kamerstuk 19 637, nr. 3221

⁵ TZ202502-112

⁶ TZ202501-023

controle dan de «reguliere» opvangvormen en vraagt daarmee andere operationele inzet. Het openen van een pbl zal gebeuren op dezelfde locatie, wat vraagt om extra inzet van gespecialiseerd personeel en aanpassing van de faciliteiten. De migratieketen is klaar om te starten per 1 juni. Op 23 april vindt nog een gesprek plaats met gemeente en politie over de handhaving.

Waarborgen rust gedurende de nacht

Met het openen van de pbl wordt ook invulling gegeven aan de toezegging gedurende de nacht rust te creëren in Ter Apel. De doelgroep overlastgevende asielzoekers krijgt een vrijheidsbeperkende maatregel opgelegd die 24 uur per dag van kracht is. De maatregel behelst bovendien een gebiedsverbod voor de dorpskernen, een verbod op het passeren van de gemeentegrenzen en kan bij overtreding gesanctioneerd worden, bijvoorbeeld met inbewaringstelling.

Stappen binnen de aanpak

- De eerste trede is het opleggen van een toezichtmaatregel dat gepaard gaat met een tweemaal daagse inhuisregistratie. Dit is belangrijk omdat de aanvrager zo steeds voor de IND beschikbaar is voor de geprioriteerde afhandeling.
- De tweede trede is plaatsing op de verscherpt toezicht locatie (vtl). Op de vtl is sprake van een intensief programma in een afgeschermd, prikkelarme omgeving gericht op gedragsverandering.
- De derde trede is het opleggen van een vrijheidsbeperkende maatregel. Dit betreft een zogeheten artikel-56-maatregel, waarbij wordt beoordeeld of plaatsing op een procesbeschikbaarheidslocatie (pbl) dan wel plaatsing in de handhavings- en toezichtslocatie (htl) opportuun is.
- De vierde trede is het in bewaring stellen van de asielzoeker in een detentiecentrum (vrijheidsontneming). Indien sprake is van strafrechtelijke detentie verblijft de vreemdeling in een penitentiaire inrichting.

Momenteel komt een deel van de asielzoekers die een kansarme asielaanvraag heeft ingediend in aanmerking voor de pba en krijgt een verplichte tweemaal daagse inhuisregistratie opgelegd. Indien men geen gevolg geeft aan inhuisregistratie volgt plaatsing op de vtl waarbij sprake is van meer controles en een intensief dagprogramma. Dit kan ook indien een asielzoeker overlastgevend gedrag vertoont op de opvanglocatie.

Het opleggen van een dergelijke maatregel moet individueel gemotiveerd worden. Een dergelijke vrijheidsbeperkende maatregel wordt al opgelegd bij htl plaatsing. Op de htl geldt een vrijheidsbeperkende maatregel waarbij de vreemdeling 24 uur per dag in een specifiek gebied moet verblijven. Plaatsing op de htl is enkel mogelijk bij het veroorzaken van zeer ernstige overlast op en om de COA opvanglocatie.

De pbl wordt zoals in de motie door de Kamer verzocht is gericht op lichtere vormen van overlast en recidive, zowel op het terrein als in de omliggende dorpen rond azc Ter Apel. Een vrijheidsbeperkende maatregel bij lichtere vormen van overlast, zoals winkeldiefstal, kan niet in dezelfde mate als de vrijheidsbeperking die in de htl geldt. De mate en duur van de vrijheidsbeperking op een pbl moeten proportioneel zijn om juridisch houdbaar te zijn.

Er is veel aandacht voor het snel doorlopen van de asielprocedure en de terugkeer van overlastgevers of personen die een risico vormen voor de openbare orde of de nationale veiligheid. Zo heeft de IND een versnelde procedure voor overlastgevers en geeft de IND prioriteit aan afhandeling van kansarme aanvragen van bepaalde nationaliteiten. De doorlooptijden per spoor geven een vertekend beeld, omdat dit een gemiddelde betreft dat door complexe en daarmee langdurige zaken veel hoger uitvalt. In de doorlooptijd van spoor 2 zijn bijvoorbeeld ook zaken van personen die al internationale bescherming in een andere lidstaat hebben meegenomen. Dat iemand internationale bescherming heeft blijkt soms pas na tijdrovend onderzoek. DTenV werkt nauw samen met de IND om voor de zaken die met prioriteit zijn afgedaan zo snel mogelijk het terugkeertraject in gang te zetten. In algemene zin wordt doorlopend ingezet op het vergroten van de terugkeerresultaten naar landen waarmee een goede terugkeersamenwerking bestaat. Voor wat betreft de toezegging over manier van rapporteren over de monitoring afhandeling kansarme asielaanvragen die tot de doelgroep pba behoren binnen 4 weken, heeft de IND meer tijd nodig om cijfers te kunnen leveren. Op dit moment houdt de IND dit nog niet op deze wijze bij.

Schaderegeling

De gemeente Westerwolde ondervindt al lange tijd overlast door asielzoekers, met schade tot gevolg voor inwoners en ondernemers uit de gemeente. Wegens de aard en omvang van de ervaren overlast én het feit dat de gemeente Westerwolde te maken heeft met de vestiging van het enige aanmeldcentrum in Nederland met een aanloopfunctie, is door mijn ambtsvoorganger besloten tot een pilot om deze schade op correcte wijze af te kunnen handelen. In gezamenlijkheid met het COA en de gemeente Westerwolde is medio 2024 een pilot gestart om onverplicht financieel tegemoet te komen aan de (gedeeltelijke) materiële schade van inwoners en ondernemers, veroorzaakt door de overlast van asielzoekers. Uw Kamer is over de voortgang geïnformeerd op 11 maart 2025⁷. Hiermee wordt de toezegging om «de Kamer te informeren over de ingangsdatum van het schadefonds voor ondernemers in de gemeente Westerwolde»⁸ afgedaan.

De ondernemers kunnen naast de lopende pilot ook beroep doen op andere (landelijke) financiële regelingen, zoals de SODA-(Service Organisatie Directe Aansprakelijkheids)regeling. De SODA-regeling valt niet onder de verantwoordelijkheid van de overheid. SODA is een onderneming die voor (onder andere) winkeliers diensten verricht tot het beperken van schade als gevolg van wanprestatie en onrechtmatige gedragingen. SODA staat onder toezicht van de stichting Directe Aansprakelijkstelling Aan Daders. Het ministerie heeft de afgelopen jaren tweemaal een bijdrage geleverd aan de gemeente Westerwolde, als bijdrage aan de middelen waaruit SODA voor Ter Apel wordt gefinancierd.

De hierboven genoemde schaderegeling en SODA-regeling zijn mogelijkheden voor de ondernemers in Ter Apel om te komen tot een bepaalde vorm van compensatie ten behoeve van (gedeeltelijk) schade opgelopen door overlast van asielzoekers. De toezegging om «de kamer schriftelijk te

⁷ Kamerstuk 19 637, nr. 3388

⁸ TZ202503-031

informerende over verschillende vormen van compensatie voor ondernemers in Ter Apel» van JA21 wordt hiermee afgedaan⁹.

Zoals ik in mijn vorige brief heb aangegeven is tot op heden gebleken dat het onverplicht financieren van (gedeeltelijke) materiële schade juridisch zeer complex is. Een financiële verstrekking uit de tegemoetkomingsfaciliteit aan inwoners en ondernemers uit de gemeente Westerwolde kan, onder omstandigheden, kwalificeren als staatssteun. Uitgangspunt is en blijft dat het gaat om werkelijk geleden schade. In grote lijnen moet voorkomen worden dat ondernemers meer vergoed krijgen dan de werkelijk geleden schade, omdat dit anders gekwalificeerd wordt als staatssteun. Het is afhankelijk van de omstandigheden per geval welk type schade in aanmerking komt om vergoed te worden uit de tegemoetkomingsfaciliteit. In bijzondere gevallen kan gedacht worden aan gedeerde winst of inkomstenderving. De leden van D66 hebben hierover een motie¹⁰ ingediend, met deze toelichting wordt gestand gedaan aan de motie alsmede ook aan de toezegging, waarin de Kamer geïnformeerd wordt over «de mogelijkheden voor een uitbreiding van de schaderegeling voor ondernemers in Ter Apel» van de leden van de SP/GL en PvdA^{11, 12}. Uitgangspunt is dat mededinging niet verstoord mag worden door een uitkering aan een onderneming. Dit zal per aanvraag beoordeeld moeten worden. Hiermee ontstaat voor ondernemers en bewoners extra ruimte om gebruik te maken van de tegemoetkomingsfaciliteit. Ik heb opdracht aan het externe bureau verstrekt om dit uit te voeren. Voorts zal binnenkort opdracht gegeven worden aan een externe partij om de evaluatie van deze pilot uit te voeren.

Tot slot heb ik op 3 april jl. gesproken met de ondernemers van het centrum van Ter Apel en de gemeente Westerwolde over verschillende financiële verzoeken. Naar aanleiding van het bezoek en het gevoerde gesprek met de ondernemers zijn we in gezamenlijkheid overeengekomen dat de mogelijkheden voor het indienen van opgelopen schade vereenvoudigd dient te worden.

Op dit moment wordt de mogelijkheid tot het inrichten van een gemeenteloket bij de gemeente Westerwolde verkend. Hierbij wordt onderzocht of het mogelijk is om een financiële bijdrage te verstrekken aan de gemeente Westerwolde zodat een dergelijk loket kan worden gerealiseerd, waardoor het voor ondernemers makkelijker wordt om hun schadeverzoeken in te dienen op één plek. Het opzetten van het loket kan de mogelijkheid geven om voor de verzoeker te bezien of financiering vanuit de pilot mogelijk is, of als dat niet het geval is, een beroep te doen op een andere financiële regeling. Hierbij wordt de motie over de vergoedingsbedragen bij diefstal voor ondernemers in Westerwolde betrokken.¹³ Vooruitlopend op de uitwerking van deze voorgenomen plannen wordt een decentrale uitkering voorbereid waarmee dit initiatief wordt gefinancierd. Ook zullen de uitkomsten en conclusies van de evaluatie van de pilot worden betrokken bij de verkenning van deze mogelijkheid.

Tot slot

Zoals ik al meerdere keren in uw Kamer heb aangegeven: het gedrag van een groep overlastgevende en criminele asielzoekers die de geboden gastvrijheid in Nederland misbruikt en zorgt voor overlast en schade, is, in

⁹ TZ202410-064

¹⁰ Kamerstuk 19 637, nr. 3370

¹¹ TZ202501-027

¹² Kamerstuk 19 637, nr. 3380

¹³ Kamerstuk 19 637, nr. 3387

welke vorm dan ook, absoluut onaanvaardbaar. De ervaren overlast door de inwoners en de ondernemers van de gemeente Westerwolde en nabijgelegen gemeenten is zeer onwenselijk. Het is mijn inzet om deze groep sneller en harder aan te pakken. Dat gebeurt én door crimineel gedrag te bestraffen én door overlastgevende asielzoekers sober op te vangen door plaatsing in een vtl of pbl, snel op hun aanvraag te beslissen en als duidelijk is dat ze niet in Nederland mogen blijven, voortvarend te werken aan terugkeer naar het land van herkomst. U kunt er op rekenen dat ik mij hiervoor blijf inzetten.

De Minister van Asiel en Migratie,
M.H.M. Faber-van de Klashorst